

Iš fotografijos praeities. Germanų šeimos istorija

DALIA KIUKIENĖ

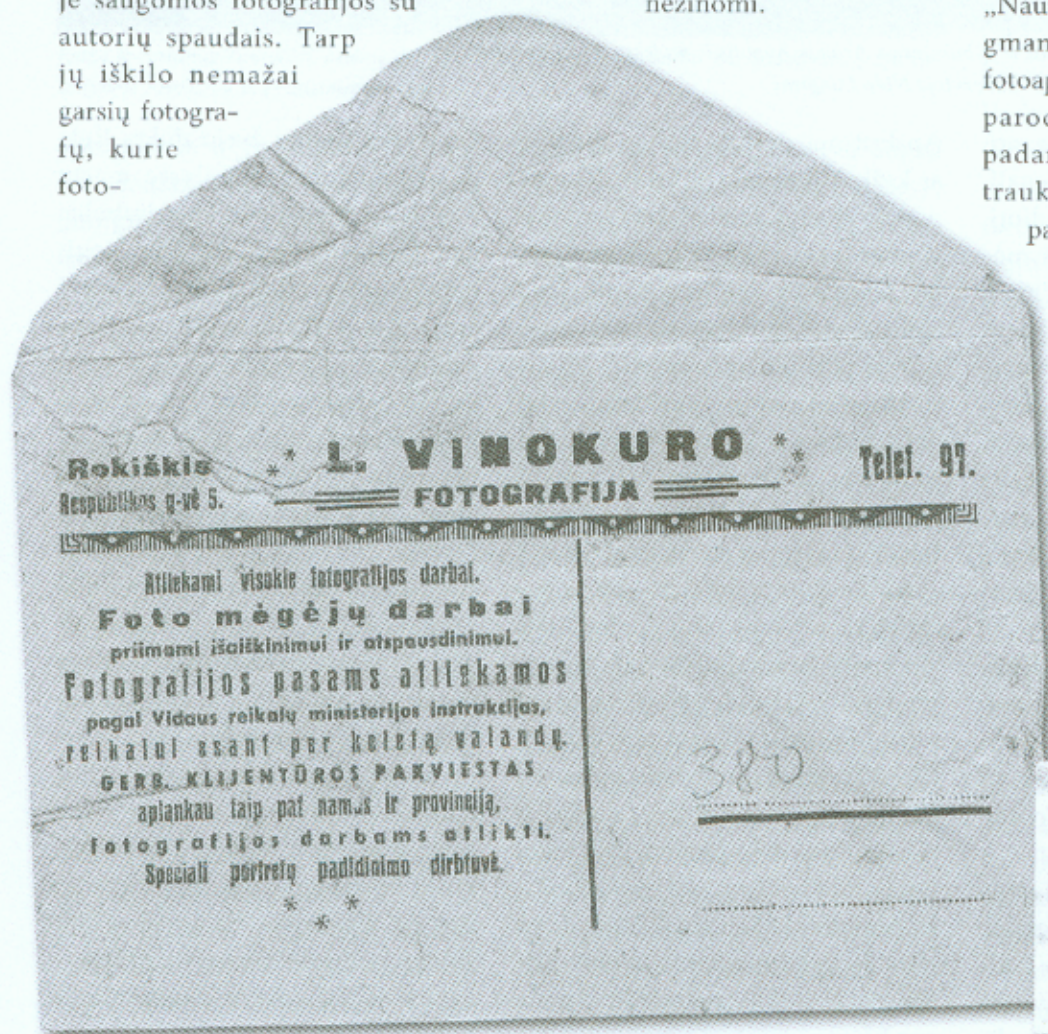
Rokiškio krašto muziejaus direktorės pavaduotoja –
vyriausioji fondų saugotoja

XIX a. pirmoje pusėje, atsiradus fotografijai, žinia apie ją greitai pasiklido ir Lietuvoje. Rokiškyje, kaip ir kituose Lietuvos miestuose, šiuo amatu dažniausiai vertėsi žydai. Tai liudija ir Lietuvos telefono abonentų knygose esantys Rokiškio fotografų telefonų numeriai bei muziejuje saugomos fotografijos su autorių spaudais. Tarp jų iškilo nemažai garsių fotografų, kurie foto-

studijose prie įvairių dekoracijų fotografuodavo portretus, miestų ir miestelių aplinką, pastatus. Jie taip pat keliaudavo iš miesto į kaimą, būdavo kviečiami fiksuoti švenčių, įvairių progų akimirkas. Tačiau daugumos muziejaus rinkinyje saugomų fotografijų autoriai nežinomi.

Iki Antrojo pasaulinio karo Rokiškyje žinomi fotografai Ch. Šneidermanas, L. Vinokuras, F. Chonas, M. Germanas; Pandėlyje – O. Čadovičius.

Nepriklausomybės aikštėje veikė fotoateljė „Naujiena“ (Nr. 18/5) ir „Renesans“ (Nr. 24). Firma „Naujiena“ priklausė Isaokui Klingmanui. Čia buvo galima įsigyti fotoaparatus. Pirmiausia pardavėjas parodėdavo, kaip fotografuoti, padarydavo bandomąsias nuotraukas. Firma „Naujiena“ taip pat pardavinėjo miesto vaizdų fotografijas. Tame pačiame name buvo daugiau įstaigų: viešbutis „Europa“, maisto

L. Vinokuro fotoateljė vokas. RKM-4257

Fotografų spaudai

Viešbutis „Europa“ Viešojoje (dabar – Nepriklausomybės) aikštėje. Pirmame aukšte veikė fotoateljė „Naujiena“. RKM-52365/189

ir pramonės prekių parduotuvės. Netoliese, vos už kelių pastatų, Kamajų (dab. Respublikos) g. Nr. 3 buvo Mordechajaus Germano, Nr. 5 – Leibos Vinokuro fotoateljė. Rokiškio apylinkėse gana dažnai lankėsi fotografas iš Marijampolės Jobūbas Skrinskas.

Senoji Rokiškio fotografija mažai tyrinėta. Muziejuje saugoma negausi ir fragmentiška archyvinė me-

Fotoateljė „Naujiena“ daryta turgaus Viešojoje aikštėje fotografija, XX a. 3-iasis deš. RKM-2853

Kamajų (dabar – Respublikos) g., apie 1931–1932 m. RKM-52365/190

džiaga apie tarpukario fotografus, o menančių tą laikotarpį vis mažėja. Prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, vieni žydai išvyko, kiti buvo nužudyti. Pasaulinio holokausto atminimo centro tinklalapyje (yvnq.yadvashem.org) minimi rokiškėnai fotografai Vinokuras (g. 1886 m.), Klingmanas, Jehuda ir Solomonas Herman (Germanai), minima Sara Finkel, g. 1906 m. Rokiškyje, gyvenusi Utenoje, Reizl Shneiderman iš Rokiškio. Ch. Finkelio ir Ch. Šneidermano likimas neaiškus. Tikėtina, kad šios bendrapavardės – iš jų šeimos.

Rokiškio krašto muziejus 2014 m. išleido katalogą „Rokiškis fotografijose 1914–1940 m.“ Šio leidinio rengimas, nuotraukų tyrinėjimas sudarė prielaidas informacijai apie Rokiškio krašto fotografus rinkti. Jau išleidus šį katalogą, buvo renkami duomenys apie du Rokiškio fotografus – M. Germaną ir J. Masiulį. Apie Germano gyvenimą nieko nebuvo žinoma, išskyrus tai, kad jo vardas iš „M“ raidės.

Muziejaus rinkiniai viešinami ne tik knygoje, bet ir internete; rengiamos virtualios parodos, eksponatai keliami į muziejaus skaitmeninę

Olandijos
fotomenininkė
Sara Mei Herman
(centre) Rokiškio
krašto muziejuje,
2015 m.

biblioteką, į LIMIS sistemą. Į internetinę erdvę įkelto-
mis fotografijomis
susidomėjo ne tik
Lietuvos, bet ir kitų
šalių žmonės, tarp
jų – fotomenininkė
iš Olandijos Sara
Mei Herman, Ro-
kiškio fotografo
Mordechajaus Ger-
mano (1901–1985)
vaikaitė. 2015 m.
atvykusi į Rokiškį
atsivežė ir šeimos
fotografijų kolek-

ciją, kurios didžioji dalis buvo
sukurta Germano fotoateljė.

Darbas, prasidėjęs kelių nuo-
traukų peržiūra, išaugo į vienos
žydų fotografų šeimos gyvenimo
„narpliojimą“. Per dvejus metus
trukusį susirašinėjimą susidėliojo
Germanų šeimos istorija. Sužinota,
kad du šios šeimos broliai buvo

Dovydas ir Reistel Germanai, XX a. 4-asis deš.
Nuotr. iš Julijan Herman asm. albumo

fotografai. Spėjama, kad fotografu
galėjo būti dar vienas brolis.

XIX a. pabaigoje–XX a. pra-
džioje Rokiškyje gyveno Dovydas
(David) ir Reistel (Rosa) Germanai.
Dovydas dirbo (prekybos?) agen-
tu.¹ Jie turėjo šešis vaikus: Sali-
moną (Solomon), Isaką (Itschak),
Jakovą (Yakoov), Mordechajų

(Mordechai), Judelį (Jehuda) ir
duką Belą (Bella). Apie dukrą jo-
kių žinių nėra, išlikusios tik kelios
fotografijos. Tikriausiai ji tapo
genocido auka.

XX a. 4-ojo deš. pradžioje
R. ir D. Germanai bei sūnus
Judelis persikėlė į Kauną.

1934 m. jie jau įrašyti į
Kauno miesto balsuotojų
sąrašus.² Rokiškyje neilgam
laikui dar pasiliko Saliamonas
ir Mordechajus. 1941 m.
rinkiminės apylinkės

sąrašuose paskutinį kartą minimas
Dovydas Germanas ir Reistel Ger-
manienė³ (sąrašai sudaryti 1940 m.,
rengiantis rinkimams į SSRS Aukš-
čiausiąją tarybą). Dovydas ir Reistel
nužudyti Kaune 1941 metais. Isa-
kas, Jakovas ir Mordechajus išvengė
holokausto, nes emigravo prieš
prasidedant karui. Jakovas XX a.

Germanų šeima, XX a. 2-ojo deš. vid. Pirmoje eilėje antras iš kairės – Judelis; antroje eilėje: Dovydas ir Bela; trečioje eilėje: Jakovas, Mordechajus, Saliamonas ir Isakas. Nuotr. iš Julijan Herman asm. albumo

Broliai Germanai, 1934 m. Pirmoje eilėje iš kairės: Judelis ir Isakas; antroje eilėje: Mordechajus, Saliamonas ir Jakovas. Fot. Germanas, Rokiškis. Nuotr. iš Julijan Herman asm. albumo

3-iajame deš. išvyko į Šveicariją studijuoti medicinos. Jis tapo psichiatru ir ten liko gyventi.

Vyriausiasis sūnus Saliamonas (1895–1945) dirbo Žydų banke Rokiškyje. Su žmona Roza Macyte susilaukė dviejų vaikų: sūnaus Mairklo, (1925 Rokiškyje–2004 Niujorko) ir dukros Tonios (1925 m. Rokiškyje). XX a. 4-ajame deš. šeima persikėlė į Tauragę, po to – į Kauną. Saliamonas ruošėsi naujam apskaitininko darbui. Netrukus su tėvais buvo priverstas apsigyventi Kauno gete, vėliau išsiųstas į priverstinio darbo stovyklą Spilvoje (Latvija). Trejus metus jis buvo atskirtas nuo šeimos. Tuo metu žmona Roza su vaikais pabėgo į Šiaulius ir ten pateko į getą. 1944 m.

vasaros pabaigoje Saliamonas grįžo iš Spilvos. Šiaulių getas buvo likviduotas, o ten buvę žmonės išsiųsti į Štuthofą (Lenkija) koncentracijos stovyklą. Prieš atvykstant į Štuthofą, vyrai ir moterys buvo atskirti. Saliamonas su sūnumi buvo išgabenti į Dachau (Vokietija) koncentracijos stovyklą. Roza ir Tonia liko Štuthofe. Saliamonas mirė 1945 m., 3 mėn. po Dachau išvadavimo. Palaidotas Gautinge, netoli Miuncheno. 1989 m. šeima

Rokiškio žydų banko darbuotojai. Trečioje eilėje pirmas iš kairės – Saliamonas Germanas. Skaitmeninė kopija.

jo palaikus perlaidojo Tivone, Izraelyje. Saliamono dukra Tonia šiuo metu gyvena Izraelyje. Ji suteikė daug žinių apie Germanų šeimos gyvenimą.

Prie Saliomono kapo Vokietijoje Tonia ir jos vyras Chanoch Levin. Nuotr. iš Tonios Levin asm. albumo

Saliomono dukra Tonia, 2016 m. Nuotr. iš Tonios Levin asm. albumo

Mordechajus (1901–1985) – vienas žymiausių Rokiškio fotografų. Jis gyveno Rokiškyje ir Kamajų (dab. Respublikos) gatvėje Nr. 3, turėjo fotoateljė. Germano įmonė buvo registruota Reizos Germanienės vardu (turbūt Mordechajaus motinos arba jo brolienės vardu).⁴ Muziejuje saugoma per 30

fotografijų su Germano spaudu. Jų forma kito. Daugiausia išliko ovalo formos spaudų su įrašu „Fot. Germanas Rokiškis“. Tik keli stačiakampio formos spaudai su įrašu „Fotografija GERMANO Rokiškis“.

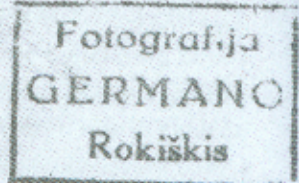
Išlikusiose fotografijose užfiksuoti Rokiškio gimnazijos mokiniai,

Mordechajus Germanas Lietuvos kariuomenės kario uniforma, apie 1922 m. Nuotr. iš Julijan Herman asm. albumo

Mordechajus Germanas Rokiškyje, 1927 m. Nuotr. iš Julijan Herman asm. albumo

Mordechajus Pietų Afrikoje, Pietermaritzburge drabužių valykloje. Nuotr. iš Julijan Herman asm. albumo

Rokiškio pašto darbuotojai, Nepriklausomybės paminklas, žmonių portretai, švenčių akimirkos. Matyt, ne visas fotografijas žymėdavo, nes ant kai kurių

Mordechajus su žmona Bela Pietų Afrikoje. Nuotr. iš Julijan Herman asm. albumo

ir ekonominės situacijos išvyko į Pietų Afriką pas jau ten gyvenusį vyresnįjį brolių Isaką. Tuo metu sklandė kalbos, kad Pietų Afrika yra puikių galimybių vieta. Kad išvengtų karinės tarnybos, Šveicarijoje gyvenančio brolio padedamas Mordechajus pakeitė dokumentuose gimimo datą iš 1901 m. į 1904 metus. Mordechajus ir Isakas iš pradžių apsigyveno Durbane, vėliau –

muziejuje saugomų kelių vienodų fotografijų spaudai yra, ant kitų nėra. Galbūt kai kurios nepažymėtos fotografijos darytos M. Germano ar kitų žinomų Rokiškio fotografų.

Apie 1935 m. Mordechajus dėl to meto politinės

Pietermaritzburge. Ten, kaip ir Rokiškyje, dirbo fotografu, vėliau atidarė drabužių valyklą. Be to, jis turėjo dar vieną pomėgį – grojo smuiku. Tai liudija išlikusios fotografijos. Apie 1940 m. jis susituokė su Bela, 1942 m. jiems gimė dukra Estela, 1944 m. – sūnus Džulijanas

Judelis ir Bela Rokiškyje, 1926 m. Nuotr. iš Julijan Herman asm. albumo

Judelio žmona Šeina su naujagime, 1937 m. Fot. J. Germano, Kaunas. Nuotr. iš Julijan Herman asm. albumo

Judelis su žmona Šeina Kaune, 1934 m. Nuotr. iš Julijan Herman asm. albumo

(Julian), 1945 m. – Dovydas (David). 1974 m. Džulijanas persikėlė į Amsterdamą. Jo dukra Sara Mei Herman tęsia šeimos tradicijas: ji – Olandijos fotomenininkė. 2018 m. Rokiškio krašto muziejus planuoja surengti Saros Mei Herman fotografijų parodą, skirtą Germanų šeimos atminimui.

Šeinos ir Judelio dukra Merelė Kaune, 1939 m. Nuotr. iš Julijan Herman asm. albumo

Jaunėlis Germanų sūnus Judelis (1907?–1944) irgi dirbo fotografu. Šio amato jį išmokė Mordechajus. Žinoma, kad jie kartu važinėjo po Rokiškio apskr. miestelius, apsi-stodavo pas žmones ir darydavo nuotraukas. 1920 m. kurį laiką abu broliai dirbo Kamajuose, Rokiškio rajone.⁵ Judelis, su tėvais persikė- lęs į Kauną, 1934 m. atidarė savo fotoateljė. Žinoma, kad fotografija užsiiminėjo iki 1940 m. spalio 8 dienos. Tai liudija Kauno miesto mokesčių inspekcijos darbų byla, pradėta 1938 m. gruodžio 27 d., užbaigta 1940 m. spalio 8 dieną. Dokumentuose nurodytas įmonės adresas: Savanorių pr. 134, Kaunas. Įmonė veikia nuo 1934 m., samdomų darbuo- tojų nėra, dirba pats savininkas. 1939 m.

įmonė turėjo 2460 litų pajamų gry- naisiais.⁶ Yra išlikusių fotografijų su spaudais, kur nurodytas kitas adresas: Ukmergės pl. 48, Kaunas. 1938 m. Ukmergės plentas pakeistas į Savanorių prospektą.

Judelis buvo vedęs Šeiną (Schoe- nele) Levinaitę iš Kupiškio. Tapusi našlaite, Šeina užaugo Rokiškio vaikų prieglaudoje. Antrojo pasau- linio karo metu Judelio šeima buvo Kauno gete. Aštuonmetė dukra Merelė buvo nužudyta Kaune kartu su kitais žydų vaikais. Žmona pateko į Štuthofo koncentracijos stovyklą. Ji išgyveno. Judelis 1944 m. tapo genocido auka.

Tikėtina, kad Germanų šeimos antrasis sūnus Isakas galėjo būti fotografu. Pasak giminaičių, apie 1926–1927 m. jis išvyko į Durba- no miestą Pietų Afrikoje. Po poros metų ten nuvyko ir žmona Rasel Levinaitė su dukromis Zeldą (Zel- de, g. 1924 m. Lietuvoje) ir Sonia (Sonje, g. 1926 m. Lietuvoje). 1931 m. Pietų Afrikoje jiems gimė

Foto J. GERMANO
Kaunas, Ukmergės pl. 48
1937 m. 23 d.

Foto J. GERMANO
Kaunas, Ukmergės pl. 48
1938 m. 30 d.

Foto J. GERMANO
Kaunas, Savanorių pr. 134

trečia dukra Phillis. Afrikoje jis dirbo laikrodininku. Išlikusios dvi fotografijos su I. Germano spaudais (Ukmergės pl. 48) užduoda klausimą: ar Isakas buvo fotografas? Gal raidė „I“ – spaudos klaida? Galbūt jis anksčiau negu

Judelis Kaune atidarė fotoateljė, po to jo spaudą naudojo brolis? Gal tai Judelio išdaiga, kaip ir pats kadras? Šioje fotografijoje užfiksuota Judelio žmona, o vietoj Judelio vyriškais rūbais vilkinti jo sesuo Bela.

Aprašytų žmonių gyvenime lieka daug neaiškumų, nutylėjimų, nežinios. Tikėkimės, kad vienos šeimos likimo vingiai nors šiek tiek padės atskleisti žydų gyvenimą, prisidės prie fotografijos istorijos tyrinėjimo.

FOTO, I. GERMANO
Kaunas
Ukmergės pl., 48

1943

א. י. ג. ו. ז. ח. ט. י. יא. יב. יג. יד. טו. יז. יח. יט. כ. כא. כב. כג. כד. כה. כו. כז. כח. כט. ל. לא. לב. לד. לו. לז. לח. לט. ס. סא. סב. סג. סד. סה. סו. סז. סח. סט. ע. עא. עב. עג. עד. עה. עו. עז. עח. עט. פ. פא. פב. פג. פד. פע. פו. פז. פח.פט. צ. צא. צב. צג. צד. צה. צו. צז. צח. צט. ק. קא. קב. קג. קד. קה. קו. קז. קח. קט. קכ. קכא. קכב. קכג. קכד. קכה. קכו. קכז. קכח. קכט. קככ. קככו. קכז. קכח. קכט. קככ. קככו. קכז. קכח. קכט. קככ. קככו.

K

Judelio žmona Šeina ir vietoj Judelio vyriškais rūbais vilkinti jo sesuo Bela, 1935 m. Fot I. Germano, Kaunas. Nuotr. iš Julijan Herman asm. albumo

Paaškinimai

¹ Balsuotojų sąrašas Kauno miesto savivaldybės tarybos rinkimams, 1934 m., Kauno regioninis valstybės archyvas (toliau – KAA), f. R-219, ap. 2, b. 450, l. 4.
² Balsuotojų sąrašas Kauno miesto savivaldybės tarybos rinkimams,

1934 m., f. R-219, ap. 2, b. 450, l. 4.
³ Kauno miesto rinkiminės apylinkės Nr. 33 rinkėjų sąrašai, 1940 m., KAA, f. R-292, ap. 5, b. 33, l. 9.
⁴ Rokiškio apskrities žydų verslininkų sąrašas, 1931 m. (<http://jbfund>,

lt/istorija/zydu-verslininku-sarasas/rokiskio-apskritis)
⁵ Fotografija ir fotografas, Rokiškio krašto muziejaus archyvas, b. 424.
⁶ Kauno miesto mokesčių inspekcijos darbų byla, Judelio Germano fotografija. KAA, f. R-209.